

Hollanda Andrea

A helyismereti munka és a helyismereti célú digitalizálás problémái Háromszéken

A Kovászna Megyei Könyvtár mint a megye legfontosabb információszo-
gáltató intézménye jellegéből adódóan elsősorban a gazdag helyismereti
anyag digitalizálását tartja fontosnak. Ez az anyag egyedi, magyar kulturális
értékeket tartalmaz, de helyenként feltáratlan és veszélyeztetett állapotban
van. A munka elvégzéséhez összehangolt, szervezett és a célra koncentráló
együtműködésre van szükség a megye helyismereti gyűjteménnyel rendel-
kező intézményei között, ugyanakkor a magyarországi könyvtárak példájára
és szakmai segítségére is.

Helyismereti munka Háromszéken

A tizenkilencedik század második felében Háromszéken is elkezdődött a
helyismereti dokumentumok összegyűjtése, de a Székelyföldön mégsem
alakult ki a szisztematikus könyvtári munka hagyománya. Ezért számottevő
mennyiségű, Háromszék vármegyére vonatkozó régi dokumentum lappang
ma is magánszemélyek tulajdonában, feltáratlan könyvtári állományokban
vagy múzeumi és levéltári gyűjteményekben. A sokszor pótolhatatlan doku-
mentumokat nem megfelelő körülmények között tárolják, kitéve a pusztu-
lásnak. Ezért fontos az összefogás, a magyar könyvtáros-társadalom szak-
mai segítsége, a háromszéki könyvtárak részéről pedig a következetes mun-
ka ahhoz, hogy a még meglévő értékeket megmentsük, és mindenki számára
hozzáférhetővé tegyük.

A digitalizálás elkezdését sok esetben meg kell előznie a dokumentum-lelő-
helyek felkutatásának, a dokumentum megszerzésének, nyilvántartásba vé-
telének és feltárásának.

Régi, helyi tartalmú anyag a sepsiszentgyörgyi Székely Mikó Kollégium és a Székely Nemzeti Múzeum Dokumentációs Könyvtáraiban, illetve a kézdí-vásárhelyi múzeum és a városi könyvtár állományában található. Gazdag anyag-gal rendelkeznek az egyházi levéltárak is. Ezek az intézmények munkaerőhiány-nyal küzdenek, ezért a Kovászna Megyei Könyvtár munkatársai részt vállalná-nak a retrospektív helyismereti munkában és eredményeinek közzétételében an-nak ellenére, hogy állományában nincsenek 1944 előtti dokumentumok.

A digitalizálás előnyei

a) A helyismereti dokumentumok szempontjából

- A digitalizált dokumentumokban rejlő helyismereti információk szé-les körben elérhetővé válnának. Nyilvánvaló igény mutatkozik arra, hogy a múzeumokban, levéltárakban, magángyűjteményekben talál-ható helyi tartalmakat feltárják és hozzáférhetővé tegyék, ezzel is se-gítve a lokális kötődés érzetét. „A polgárok jelenlegi szükségleteik ki-elégítését összekapcsolják történelmi háttérükkel”. (Pulman-ajánlás)
- A digitalizálás az eredeti dokumentum védelmét szolgálja azáltal, hogy az olvasók a digitalizált változatot használják.
- Javító eljárások alkalmazásával lehetségessé válik az eredeti doku-mentum minőségének jobbá tétele.
- Hatékonyabban mutathatók be és népszerűsíthetők a felhasználók kö-rében a helytörténelmi kutatások eredményei.

b) A könyvtárak és a felhasználók szempontjából

- Lehetségessé válik, hogy a könyvtár olyan felhasználókat érjen el, akik korábban nem vették igénybe a könyvtár hagyományos szolgálta-tásait, mivel az internetet preferálták. (Hiszen a háromszéki gimnazis-ták is rendszeres gép előtt ülők, fogyasztják a világháló információit, csak épp saját szűkebb szülőföldjük közelébe nincs módjuk férkőzni a feltáratlanság miatt.)
- Bátorítást jelenthet azok számára, akik eddig nem használták az inter-netet, és nincsenek tisztába annak előnyeivel.

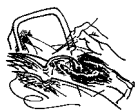
- A helyismereti anyag megjelenése a világhálón tudatosítaná a helytörténeti gyűjtemény fontosságát, erősítené a szűkebb környezethez való érzelmi–értelmi kötődést, lehetővé tenné a szemléletformálást, elősegítené akár a közművelődés emelkedését is.

Mit érdemes digitalizálni?

A digitalizálási munkák mindenképpen a magyar nemzeti információs politika részeként kell, hogy végbemenjenek, hiszen a Háromszékre vonatkozó digitalizálandó anyagnak csak egyik része található meg a megye gyűjteményeiben. Jelentős hányada nincs meg helyben, ezért össze kell gyűjteni, más-honnan pótolva a hiányosságokat.

A legfontosabb feladat a megye területén a XIX. század második felétől megjelent hírlapok és folyóiratok anyagának rekonstruálása és digitalizálása. Nagy részük megtalálható az említett dokumentációs könyvtárakban pl.: *Nemere* (1871–1883), *Székely Nemzet* (1883–1906), *Székely Nép* (1906–1944), *Székely Újság*, *Székely Közlöny*, *Erdővidék* – de a gyűjtemények hiányosak. Egyetlen példánya sem található meg viszont a megyében az első háromszéki nyomdában készült forradalmi újságnak (*Székely Hírmondó*), amely 1849. június 7-én jelent meg először. A nyomdát Bem József adományozta a kézdivásárhelyieknek Brassó bevétele után. A tizenegy napig élő újságnak négy száma jelent meg. Ma már unikumnak számítanak. Egy teljes sorozatot őriz az OSZK, egy hiányos sorozatot a kolozsvári Egyetemi Könyvtár. Digitalizálva hozzáférhetővé válna a helyi kutatók számára is. Ebben a nyomdában nyomták az első háromszéki ábécéskönyvet, melynek egy példánya megtalálható a Székely Nemzeti Múzeumban.

Egyáltalán nem található a háromszéki közgyűjteményekben a Függetlenségi (48-as) Párt lapja, a *Független Székelység*, mely 1903-tól több évtizeden át Sepsiszentgyörgyön jelent meg; a *Határszéli Nemere*, amelyet 1883 és 1885 között adtak ki (folytatása a Nemerének), vagy satirikus lapok, mint a *Darázs* az 1900-as években. A XX. század első felében, 1922–1929 között megjelent *Cimbora* című gyermeklapból, amelyet Benedek Elek Kisbaconban szerkesztett, sehol nem létezik teljes gyűjtemény.

MAGYAR KÖNYVTÁROSOK VI. VILÁGTALÁLKOZÓJA

A hatékony használathoz elkerülhetetlen az anyagot szervező repertórium-adatbázis, amely lehetővé tenné a keresést az anyagban. Könyvtárunkban, a Kovászna Megyei Könyvtárban 1997 óta készül a *Háromszék* című napilap cikkbibliográfiája egy saját fejlesztésű programmal. A XIX. századi és XX. század eleji lapok cikkeinek retrospektív feldolgozására szeptembertől nyílik lehetőség. Erre még visszatérek az előadás befejező részében.

A Székely Nemzeti Múzeum állományában található a helyben kiadott kalendáriumok (*Székely kalendárium*, *Nemere kalendárium*), amelyek fontos dokumentumai a helyi szépirodalom létezésének, és a gazdaságtörténések, szociográfusok számára gazdag lelőhelynek bizonyuló hivatalos közlönyök. A *Háromszék Megyei Értesítőből* (1884-től jelent meg) egyetlen példány sem található megyénkben.

A megye dokumentációs könyvtárai gazdag aprónyomtatvány-gyűjteménnyel rendelkeznek. Sepsiszentgyörgyön és környékén is nagy hagyománya volt a különféle jótékonyossági céllal megrendezett báloknak, majálisoknak, estélyeknek. A báli, színházi és más kulturális rendezvényekre szóló meghívókból amellet, hogy gyakran nagyon szépek, a helység kulturális életéről szerezhetünk információkat.

A sepsiszentgyörgyi múzeum színes színházi plakátgyűjteménnyel rendelkezik. Anyagában több kolozsvári színházi plakát is található a XVIII. század végéről. Ezek mellett 1948-tól gyűjti a sepsiszentgyörgyi színház műsorfüzeteit, meghívóit, kiadványait. A *Székely Nemzet* című, 1883–1906 között megjelenő helyi újságban megtalálhatók a megyében, legtöbbször Sepsiszentgyörgyön vendégszereplő vándorszíntársulatok plakátai is.

A helyi politikai életről árulkodnak a politikai plakátok, kortesdalok, választási beszédek. Ezek fontos kordokumentumai a nyomdatörténetnek is. Érdekes, tartalmilag csoportosítható anyag a különféle szoborbizottságok kiadványai, plakátai. A képes címkék, reklámok, szórólapok gazdaságtörténeti, nyomdatörténeti információkat hordoznak. Gyászejelentésekből, illetve esküvői meghívókból családtörténeti adatokat és rég elfelejtett helyi politikai, irodalmi, közéleti személyiségeket ismerhetünk meg.

A fejlődés hivatalos levelek magánszemélyek tulajdonában vannak, felkutatásuk és összegyűjtésük a jövő feladatai közé tartozik. Fontos dokumentumai a megye területén működő gazdasági vállalkozásoknak: az első Székely Szövőgyár (1870-től Henrich Klinger Szövőgyár), a Dohánygyár, a Korona Patika és kisebb iparos cégek, műhelyek, vállalkozások képes, fejlődés levelei.

A Székely Nemzeti Múzeum fotótára gazdag fénykép- és képeslapgyűjteménnyel rendelkezik, részben hozzáférhető elektronikus hordozón is, sajnos, keresni nem lehet az anyagban.

Iskolai értesítők és évkönyvek nagyobb számban a Székely Mikó Kollégium Dokumentációs Könyvtárában található. Az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum által szervezett program keretében feltárták az állományt, csak a hiányok pótlását nehéz megoldani.

Térképek a székely határőr családok tulajdonából kerültek a közgyűjteményekbe.

Levéltári anyag

Összefogást és gyors megoldást kíván a falusi egyházi levéltárak legtöbb helyen feltáratlan kéziratos anyaga. A XVII. század elejétől a XIX. század végéig tartalmaznak egyházi, iskolai, falutörténeti adatokat.

Adománylevelek: például az 1610-es sepsiszentkirályi adománylevélben egy erdőrészt adományozott Bethlen Gábor az Unitárius Egyháznak. A kézirat az Unitárius Egyház tulajdona.

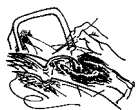
Egyházi jegyzőkönyvek: az egyházi öngazgatás dokumentumai.

Falujegyzőkönyvek: az önrendelkező székely falu primér dokumentumai.

A határleírások nyelvészeti szempontból is fontosak, sok, mára már elfeledett helynevet tartalmaznak.

Templomátépítési jegyzőkönyvek: Az 1802-es földrengést követően 1810 és 1840 között több templomot is kénytelenek voltak átépíteni Háromszéken.

Vizitációs jegyzőkönyvek: a művészettörténeti kutatás fontos forrásai, a templom állapotáról, a klenódiumpok számáról árulkodnak. Tartalmaznak falfestményekre, kazettás mennyezetekre való hivatkozásokat is.

MAGYAR KÖNYVTÁROSOK VI. VILÁGTALÁLKOZÓJA

Jelen pillanatban is vannak magántulajdonban értékes dokumentumok, amelyek a tulajdonos halála után valószínűleg elkallódnak, ha nem gyűjtjük össze őket. Ez történt Bölönben is: Lófi Ödön, Oxfordban végzett unitárius pap halála után egy „fásszinnyi” összegyűjtött anyagot öntöttek az Oltba a '80-as évek végén. Állítólag Bod Péter első kiadású könyveit, a Váradi Bibliát és sok kéziratot is tartalmazott az anyag.

A Kovászna Megyei Könyvtár legfontosabb feladata katalógusának digitalizálása, illetve a még fel nem tárt dokumentumok feldolgozása, majd hozzáférhetővé tétele a neten. Szeptembertől új, integrált könyvtári rendszerrel dolgozunk, a nemzetközi fejlesztésű Softlink Alice nevű programmal, amelyet több romániai könyvtár is használ: többek között a Brassói Egyetemi Könyvtár, a Brassó Megyei Könyvtár, a szebeni Egyetemi Könyvtár. Ez a rendszer minden dokumentumtípus feldolgozására alkalmas, a Z39.50-re, a számítógépes adatbázisok információkereső kommunikációs protokolljára épül, lehetővé teszi webhelyek katalogizálását is, ezáltal az állomány – pénzhányból adódó – súlyos hiányosságai is pótolhatóak lesznek. Megoldhatóvá válik a jövőben az elektronikus dokumentumok kezelése, visszakereshetővé tétele és helyben történő szolgáltatása is.

Az új szoftver lehetővé teszi, hogy könyvtárunk munkatársai is bekapcsolódjanak a helyismereti feltáró munkába: egyrészt a levéltári anyag összegyűjtésébe, rendszerezésébe és feltárásába, másrészt a retrospektív cikkreperitórium készítésébe és a digitalizálási munkák megszervezésébe.

A magyarországi könyvtáros társadalom nagyon helyesen ismerte fel, hogy a romániai magyar dokumentumállomány, amelyet a romániai magyarság folyamatosan termelt és termel, a könyvtárak, múzeumok, levéltárak pedig gyűjtenek és feldolgoznak, a magyar nemzeti kulturális örökség része. Egy jól átgondolt, intézményes, céltudatos és szervezett helyismereti munkán alapuló együttműködéssel, amelynek végső célja ezeknek a helyi tartalmaknak a digitális világban való megjelenítése, lehetőségessé válna, hogy végre napfényre kerüljön és hozzáférhetővé váljon a háromszéki közgyűjtemények anyaga is.